

Šiame numeryje:

Atidengtas šlykštus išeivių sąmokslas prieš kultūrą.

Ar poezija yra realybė?

Šviesa pro tamsybes: Kulboko Tullys.

Kazio Bradūno eilėraščiai.

Lietuvių rašytojų draugijos 1984 m. premija Albinui Baranauskui.

Lietuvių moterų dailininkų draugijos sukaktis (3).

Žymiam teologui amžinybėn iškelia-vus.

Kertinė Parasė

Atidengtas šlykštus išeivių sąmokslas prieš kultūrą

Gerbiameji skaitytojai, skubame pasidalinti su jumis sensacinga žinia iš Vilniaus, kur neseniai buvo išaiškintas nepaprastose apimtys sąmokslas, kuriuo buvo siekiama sustabdyti pasikeitimą knygomis tarp Lietuvos ir užsienio bei užkirsti kelią bet kokiems kultūriniais mainams. Pagrindinis nuopelnas už šio reakcinių išeivių su-rengto sąmokslu atidengimą priklauso Vytautui Kazakevičiui. Jau anksčiau, imdama-sis sunkaus, pavojingo ir labai kukliai apmokamo vienintelio etatinio išeiviologų darbo, jis parodė savo pasiaukojimą ir ištikimybę lenininiam principams. Tačiau jis nepasitenkino turininiu išeivijos kultūrinio gyvenimo aiškinimu — visa savo stalinine ir gerbacioline esybe jis jautė, kad čia daug daugiau pakasta. Statydamas pavoju savo gyvybę, jis nusileido į patį purviną sąmokslu dugną ir, su atitinkamų organų pagalba, už ausų į tarybinę šviesą ištraukė klasiškus sąmokslininkus. Savo sensacingus atradimus jis inteligentiškai ir kultūringai aprašė *Literatūros ir meno rugpjūčio 3 d.* numeryje išspausdintame straipsnyje. „Kas yra linksmos ir visai nelinksamos naujienos“.

Mieli tautiečiai, dabar jūs žinot, kur buvo pakasti visi šunys ir šeškai! Kiek sykių jūs tyliai ar garsiai keikėtės, kad negalit gauti išeivių ar užsienio rašytojų knygų. Daugelis jūsų niekad nepamirš to pažeminimo, kai jus ar jūsų gimines bei draugus iki paskutinės sūtlės ir nuogos odos Maskvos aerouoste ar pasienio traukinio stotyje kratė grubūs muitininkai, kaip kuiliai sniukštinėdami uždrausto žodžio. Net ir jūs, nusipelnę nomenklatūrininkai, partinės kultūros šulai, turėjęt žemintis ir prašyt besilankančių išeivių — žemesnių buržuazinės visuomenės padarų — parūpint jums šią ar tą knygą. Visa tai jau praity!

Jau pirmosiomis dienomis po sąmokslu atidengimo, Lietuvoje buvo suimta daugiau kai du šimtai cen-zorių. Beveik visi prisipažino, kad jie yra persirengę ir plasti-nių operacijų pagalba veidų bruožus pasikeitę išeiviai, JAV-ų Centrinei žvalgybos valdybai talkininkavę *Metne-nų, Akiračių, Aidų ir Draugo* kultūrinio priedo bendradarbiai. Iširausę į garbingas tarybinę cenzorių įstaigas, jie dar-kė rašytojų kūrinius, be galo užtesdavo kai kurių knygų pasirodymą, draudė net ir paminėti kai kuriuos užsienio autorius, neleido įvežti užsienio knygų ir žurnalų, užtvėrė sceną lietuvių ir nelietuvių dramaturgams. Vienas jų taikinių buvo Kazys Saja, kurio originalios pjesės ilgus metus, lietuji ir šalty, laukė — nesulaukė prie uždaryt teatrų durų. Nuo išeivių provokatorių nukentėjo Eduardas Mieželaitis ir daugelis kitų. Pasirodo, kad niekas kitas kaip tie išeiviai — diversantai iš Lietuvos išjuo režisierius Joną Jurašą. Jam jau išieš-tas atspėjimo laiškas ir jis kviečiamas Vilniaus akademi-niame teatre statyti pjesę „Pasivaikščiojimas mėne-sienoje“.

Kazakevičiaus bebaimės veiklos dėka buvo demaskuoti ir i Lietuvos aukštąsias parti-nes įstaigas įsifiltravę išeiviai. Jie prisipažino, kad, norėdami sukompromituoti humanistinę ir nacionalinį kultūrinį palikimą gerbiančią lenininę politiką, jie neleido spausdinti Pietario *Algimanto*, Baranausko „Kelionės Peterburkan“, ir kitų klasikinų kūrinių. Tokiomis primityviomis priemonėmis buvo mėginama žeminti partijos autoritetą lietuvių liaudyje, tarpusavyje pjudyti broliškas tarybines nacijas.

Užčiuopus sąmokslu siūla, žvalūs tarybiniai veikėjai atė-kė jį toli į praeitį. Paaiškėjo, kad i tarybinę kultūrą infiltruoti k'istingi išeiviai skatino Stalino ir Ždanovo kultą, pirmo vulgarų socio-

Ar poezija yra realybė?

VYTAUTAS BAGDANAČIUS

1. Ar poezija yra realybė?
2. Markso požiūris i literatūrą.
3. Protinis Donelaičio priėjimas.
4. Tomo Akviniečio poezijos priėjimas.
5. Nominalizmas.
6. Nominalizmo padariniai literatūroje.
7. Žemininkų sąjūdis.
8. Poezijos skaitytojo vaidmuo.
9. Roman Ingarden — literatūrinio kūrinio savaimingo buvimo atstovas.
10. Kazio Bradūno poezijos pobūdis:
 - Ar Bradūnui poezija yra savaimingai egzistuojanti būtis?
 - Ar Bradūno poezija yra kuriančios žmogaus dvasios pasireiškimas, ar ji yra tik atspindys pažintos tikrovės?
 - Kas Bradūną įkvepia: ar gyvenamoji tikrovė ar skaityba?

Ar poezija yra realybė?

Nėra lengvas uždavinys aptarti svarstysimą temą — poezijos ryšį su gyvenamoja tikrove ir su tiesa. Pagalbą šiai temai aptarti suteikia Goethe savo veikale *Dichtung und Wahrheit*. Ten jis svarsto klausimą, kaip poetinis kūriny s santykiu su gyvenamoja tikrove. Goethe pažymi, kad poetinė realybė daugeliui žmonių atrodo negyvenimiškas, greitai išnykstantis dalykas. Jis suprato, kad poezijos realumo klausimas yra sunkėjantis, kuris „juo toliau, tuo labiau darosi varginantis labirintas, kai rimtas žmogus, kuriuo mes pasitikime, mus į tą klausimą įstumia“ (Johann Wolfgang von Goethe, *Works*, vol. IV, F. A. Niccols and Co., p. 282, septintos knygos pradžioje). Taigi ir mūsų temą būtų galima aptarti, kaip pastangą išsiaiškinti, ar poezija yra pasiliekanči realybė, ar ji yra išnykstanti svajonė. Ir jei ji yra kas nors pasiliekančio, koks yra jos santykis su tiesa ir su tikrove.

Poezijos supratimas ryšium su šiuo klausimu įvairiais amžiais yra buvęs skirtingas. Buvo laikų, kada poezija turėjo aiškesnį ryšį su tikrove, su tiesa ir su dorove. Mūsų laikais dažnai ji yra suprantama be šių sąryšių. Bet kaip tik dėl to aštrėja klausimas, ar poetinis žodis yra tikrovė. Kai kurie modernūs rašytojai kaip, pvz., James Joyce, šį klausimą išgyvena labai jautriai, net tragiškai. Iš vienos pusės Joyce stengė-si poeto žodį suvokti kaip labai reikšmingą dalyką, o iš kitos — jis poetinį žodį manipuliuoja, nesiskaitydamas su esama kalbine tikrove. Todėl paskutinėje knyga *Finnegans Wake* praktiškai pasidarė nepasakaitoma.

Taigi mūsų klausimas yra, koks yra poetinio žodžio realumas? Ar jis yra pasiliekanči žmogiškos kūrybos tikrovė? Šis klausimas

eina pirmiau klausimo, ar kokia nors poetinė kūryba yra vertin-ga? Poezijos vertinimo klausimas atkristų savaime, jeigu poe-zija nebūtų realybė. Teisingas, be abejoj, yra Tomo Akviniečio pasakymas, „kad tai, kas nėra faktas, negali būti nė tobulas dalykas“ (*Summa Contra Gentiles*, 27-to skyriaus pabaigoje).

Markso požiūris i literatūrą

Norint svarstyti poetinio žodžio realumo klausimą, yra neišveng-iama susitikti su marksizmo pažiūra i menišką realybę. Mark-sas nėra skeptikas apskritai, nes pripažįsta žmogui pažinimo galią. Tačiau ja apbroja, pripažindamas ja tik mokslinei ir teorinei kalbai (žr. Nicholas Lash, *A Matter of Hope*, University of Notre Dame Press, 1982, p. 195).

Savo *Kapitale* Marksas rašo „kas yra teisingo visose apraishose ir jį slaptajame podirvyje, yra teisinga vertė ir atlyginimo už darbą srityje“ (cit. iš Lash, p. 196). Tai galima pažinti kritiškai, moksliniu mastu. Tačiau atrodo, kad Markso galvoje nėra vietos poetinei ar literatūrinei kalbai, kaip savaimingai žmogiško pažinimo išraiškai, kuri pasakytu, kaip daiktai iš tikro yra (Lash, p. 197).

Marksas rimtai skaitosi su ideologijomis ir kietai su jomis kovojęs. Tai yra gerai paliudytas faktas marksizmo praktikoje. Markso pažiūros šiuo klausimu tyrinėtojas Althauser 1966 m. yra pažymėjęs, kad, Markso požiūriu, nors meno negalima gretinti su ideologijomis, tačiau jis vis tiek užmena tikrovę (cit. iš Lash, p. 197). Nors menas mums nepasa-sios, jis pasitarnauja ideolo-ginės sąmonės aptarimui (Lash, p. 197). Tačiau savikritiškos sąmonės menas neturi. Dėl tos priežasties jis neturi ir savo autonominės būties. Tik mokslas, Markso supratimu, duoda mums

T. Kulakauskas

Kristijonas Donelaitis

tikslių prasmės pažinimą (Lash, p. 197).

Kokį vaidmenį menas ir literatūra vaidina marksizme, ir nemažai diskutuojamas klausimas. Tačiau bent leninizme grožinė literatūra savos būties neturi. Ji tarnauja tik ideologijai išryškinti. Komunistinėje santvarkoje lūpastingai priūri-koma, kad literatūra tarnautų komunistinei ideologijai ir yra stipriai saugojama, kad ji netar-nautų svetimos ideologijoms.

Jausmai ir pojūčiai Marksiui išviršta teoriniais dalykais. Jie tuojau pasidar objektyviomis realybėmis, dėl kurių jis ginčijasi su kapitalistine galvoena. Dėl to jų meninei išraiškai nebelineka savaimingos vietos. Todėl marksizme grožinė literatūra teturi tiek vietos, kiek ji yra moksliš-ka ir praktiška.

Protinis Donelaičio priėjimas

Pereikime dabar i konkrečią poetinę kūrybą, atkreipdami dėmesį i tai, kaip jausminis patyrimas ir protinis pažinimas reikišiasi pas mums žinomus poetus. Tam tikslui paimkime mums gerai žinomą Donelaičių i mums mažiau žinomą kaip poeta sv. Tomą Akvinietį, o pabaigai pasilikime mūsų poeta Kazį Bradūną.

Pradėkime nuo Donelaičio. Ji mes paimame ne dėl to, kad jis būtų būdingas mūsų laikų poetinei kūrybai. Priešingai, dėl to, kad jis yra nuo jos skirtingas, bet kuris tačiau liudija tradiciją, būdingą vadinamiems naujiesiems amžiams, prasidėjusiems po Viduramžių pabaigos. Paimkime *Metų pirmąjį posmą*:

*Jau saulelė vėl atkrodama budino svieta
Iz žiemos šaltos triušus pargriaudama juokė...*

Šis posmas mums yra išlikęs iš mokyklos laikų, ir mes juo gerimės, nepastebėdami jo skirtingumo nuo mūsų laikų poetinės kultūros.

Donelaitis čia savo meninį kūrinių pateikia, jei taip galima sakyti, iš kito galo. Būtų lauktina, kad poeta, išėjęs vieną rytmetį laukan būtų pamatęs tirpstantį sniegą, po to pastebėjęs, kad dienos darosi ilgesnės, ta proga

būtų atsimesinę, kad ir saulė kiek aukščiau dabar vidudienį pakyla ir kad ji dabar anksčiau užteka. Ir po tų pastebėjimų, jis būtų pasakęs: štai dabar man malonu ne tik stebėti, bet ir mąstyti, kaip saulėlė budina svieta ir žiemos šaltos triušus pargriaudama juokias.

Bet Donelaitis ne tuo keliu eina. Patirtinius pastebėjimus jis palieka antrame plane, pradžioje jis operuoja protine išvada, kad visų tų reikšmingų priežasčių yra saulės kelio pasikeitimas. I saulę jis čia žiūri tarsi i moterį, kuri vėl iš kažkur atkopia ir savo atkopiimu padaro tuos reikšmingus poeto aplinkoje, puikiu poeto pasaky-mu, besijuokdama iš šaltų žiemos padarinių.

Šiuo atveju mes matome, kaip veikiantis žmogaus protas yra padaromas išeties tašku poetinei kūrybai. Apie tai, kaip protas buvo išjungtas iš poetinės kūrybos, turėsime progos pastebėti vėliau. O dabar susipažinkime, kaip patirtis ir protas reikišiasi pas viduramžių mąstytoją i poetą Tomą Akvinietį.

Tomo Akviniečio poezijos priėjimas

Kai nuo Donelaičio pereiname i Tomą Akvinietį, taigi i patį Viduramžių vidurį, būtent 13 šimtmečio pradžią, tikėtumės jame rasti perėjimą nuo bendrybės i konkretybę ir net abejotume, ar ten iš viso rastume konkretybę. Tačiau pažinta, ši poezija rodo priešingą kelią. Tomas iš konkretybės eina i mistinę, ar greičiau liturginę realybę, o ne priešingai.

Yra Tomo išlikę trys himnai, kurie yra naudojami Dievo Kūno šventėje. Paimkime mišparų himną, kuris prasideda žodžiais:

Pange lingua gloriosi Corporis mysterium Sanguinisque preciosi Quem in mundo pretium Fructus Ventris generosi Rex effudit gentium.

Lietuviškai tai būtų:

Skelbik garbinga kalba Kūno paslaptį Ir brangaus kraujo paslaptį, Kurį kaip pasaulio kainą, Dosnių iščių vaisių, Išliejo tautų karalius.

Pirmausia susitikime truputį

prie žodžių prasmės. Pirmasis žodis „Pange“ yra labai daugia-prasmis. Jis reiškia ir sujungti, ir įkalti vini, sukurti eilėrašči, gimdyti kūdikį, ir sumokėti išlaisvinimo kainą. Taigi šiuo žodžiu poeta nori ką nors reikšmingo pasakyti apie kūno paslaptį. Atkreipkime dėmesį, kad čia išsyk nepasakoma, jog kalbama apie Kristaus kūną ar apie Jo mistinį kūną svč. Sakramente, bet tiesiog apie kūną. Tomas čia kviečia žodžiu liaupsinti kūną. Antroje eilutėje jis kviečia ta pačią garbę suteikti ir kraujui. Tik ketvirtoje eilutėje yra įjungiamas atpirkimo teologijos užuomina apie pasaulio kainą. Nors kraują pavadindamas brangiu, jis leidžia įtarti, kad čia gali atsirasti ir kita prasmė. Bet toliau Tomas vėl grįž-ta prie realaus kūno temos, saky-damas, kad tas kūnas yra kilęs iš moters dosnių iščių. Tik paskutinėje eilutėje jis užbaigia anksčiau neišaiškiai užmintą temą, kad atpirkimo kraują išliejo tautų karalius.

Taip prasideda eilėraščių, kurio tikslas yra pagarbinti liturginę apeigą ir su ja susijusią misteriją, būtent mišų auką, kurioje yra aukojamas Kristus kūnas ir kraujas. Tačiau pirmajame posme apie tai nėra žodžio. Ir antrajame šio himno posme Tomas grįž-ta prie kūno temos, kuris gimė iš mergelės, bendravo su žmonėmis, pasėjo žodžio sėklą i savo buvimą žemėje užbaigė nuostabią tvarką. Toliau poeta apšašo trumpai paskutinę vakariene, kada buvo įsteigtas svč. Sakramentas. Ketvirtajame posme vyksta žodžio ir kūno žaidimas: „Žodis — kūnas padaro tikrą maistą savo žodžiu“. Ir, nors požiūris to mums ir neliduoja, tam mums pakanka tikėjimo. Tik paskutinėje posme Tomas priė-n išvados, kad yra garbintinas svč. Sakramentas ir kad šia apeiga yra pakeičiamas senas litur-ginis dėsningumas.

Himno pabaigoje vėl pasigirsta daugiaprasmiš „pange“, kviečias garbinti Tėvą ir Sūnų. Žodį „pange“ Tomas pasiskolijo iš senesnio himno, skirto pagarbinti kryžui. Tame himne žodis „pange“ turi kovingesnį atspalvį. Jis yra šitoks: *Pange lingua gloriosi/Lauream certaminis*. Lietuviškai tai būtų: „Skelbik (ar muškė būgna) garbingos kovos laurus“ (pgl. (Nukelta i 2 psl.)

Sv. Tomas Akvinietis

Dailininko Tischbein paveikslas „Goethe Italijoje“.

Ar poezija yra realybė?

(Atkelta iš 1 psl.)

Matthew Britt, O.S.B., *The Hymns of the Breviary and Missal*. Boston: Benzinger Brothers, 1948). Šio himno autorius yra Valentinus Fortunatas, gyvenęs 530-609 m.

Apskritai apie Tomą tenka sakyti, kad jis nesivaržė imti žodį ar net išsireiškia iš kitų, jei tai tiko jo minčiai išreikšti. Tomas buvo ne tik tikrovės stebėtojas, bet ir žodžio skaitytojas. Šios iškylos į Tomo Akviničio poeziją tikslas buvo išryškinti jo, kaip poeto, dėmesį tiek kūniškai tikrovei, tiek žodžiui. Sugretindami Tomą su Donelaičiu, galime pastebėti jų poezijos prieigos skirtingumą. Donelaičio poezija prasideda protiniu galvojimu, o Tomo — paprastu dėmesiu kūniui ir kūniškai tikrovei.

Nominalizmas

Natūrali sandėrmė tarp kūniškos tikrovės, žodžio ir proto buvo sugriauta Europos kultūroje keturioliktą šimtmečio filosofinės krypties, kuri vadinais nominalizmas. To sugriovimo pasekmės įvairiais būdais yra atsiliepę poetine kūrinyje visais naujaisiais amžiais.

Aristotelinė ir tomistinė galvosena buvo laikiusis nusistatymo, kad žmogaus protas yra pažįstantis ir pažinti aptariantis veiksnys, kuris reiškiasi dviem galimom. Viena jo galia yra sugebėjimas priimti patirtis ir jas išlaikyti. Kita jo galia yra sugebėjimas veikti su igydomis patirtimis ir to veikimo dėka įgyti naujų pažinčių. Taip, pvz., iš tos patirties, kurią patiria įgyja, susitinkamas su akmeniu, jis gauna ketimom ir tvirtumo pažinimą. Iš to pažinimo žmogaus protas priima daugelį išvadų ir desnių aptarti įvairiems dalykams. Ji yra aptarimai galioja ne tik mediaginėje, bet ir dvasinėje srityje.

Tos proto galios pavyzdį paminkim iš Bradūno poezijos. Taip štai, mąstydamas apie gyvenimo bangas, per kurias tenka žmogui eiti, jų sunkumą ir skaudumą jis išreiškia toli vienas nuo kito stovintais įvaizdžiais. Jis sako: „banga tartum aknuo skaudū“ (*Užeigoje prie Vilniaus vieškelio*, p. 54). Šis poeto pasisakymas yra gyvas proto veikimo pavyzdys: paimti kai ką iš mediaginės tikrovės ir pasakyti toli anapus mediaginės tikrovės išeinančią mintį.

Tačiau trys filosofai 14 šimtmečiu, kiekvienas savaip, paskelbė mokslą, kad nėra reikalo pripažinti žmogaus protui sugebėjimo veikti. Žmogaus protas yra greičiau tik imlus faktams ir jo galia veikti nepakyla aukščiau jo galios stebėti. Tie trys filosofai buvo: vyskupas Pier d'Ailly, William of Occam (buvęs pranciškonas) ir dominikonas Durand.

Durand manė, kad veikiantis protas yra atmetinas. Žmogaus protas yra tik imli galia. Žmogus negali susidaryti sąvokų ir jomis veikti. Tos pažiūros jis priėjo dėl to, kad buvo linkęs protą laikyti labiau kūnišku dalyku. O žmogaus mintys, pasak jo, ateina be daiktų tarpininkavimo, pvz., iš dieviško apreiškimo (Karl Werner. *Die nominalistische Psychologie des spætischen Mittelalters*. Wien: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, 1882. Pp. 21, 23, 25). Dėl to tarp žmogiškos sąvokos ir realybės nėra ryšio. Idėjinio daiktų pažinimo natūraliai žmogus neturi. Tokį pažinimą turi tik Dievas ir angelai. Tačiau žmogus, kokio apšvietimo keliu, tobulai pažįsta dieviškas idėjas. Bet kūrybinio jų atvaizdavimo jis negali padaryti (*ten pat*, p. 31). Todėl ir išganymo žinia pasilieka be natūralaus sąryšio su gyvenimu.

Kitas šios krypties filosofas, Viljamas Okamietis, atstovavo mokslui, kad tarp žmogaus proto ir jo sielos yra įvykęs skilimas. Protinė galia yra tik betarpiškas Dievo padarinys. Žmogaus sąvokos atsiranda be jo proto veikimo. Vietoj veikiančio proto žmoguje stovi Dievas. Dėl to žmogus, dvasine prasme, net negema; jis ateina iš Dievo. Kadangi žmogaus sąvokos esančios iš Dievo, tai žmoguje nėra vietos abejonei. Šio mokslo pasekmė yra, kad žmogaus dvasia praranda ryšį su konkrečia tikrove. Čia aiškėja ir tai, kodėl Okamietis nepakencia nusidėjęlio (plg. Werner, pp. 45, 51, 59-60, 62, 64, 87).

Vyskupas d'Ailly toli atskyrė žmogaus sielą nuo vegetatyvinių jo sielų. Dvasiniai objektai žmogui prisistato patys, be mediaginio tarpininkavimo; tokiu būdu žmogui prisistato ir Dievas. Žmogaus protą d'Ailly skirsto į praktinį ir spekuliatyvinį. Šis pastarasis protas nėra veikiantis. Žmogus veikia vadovaujamas ne proto, o meilės ar neapykantos. Žmogaus protin-gumą d'Ailly pripažįsta tik tiesiesiems mokslams. Išeinant iš šios galvosenos, filosofija netenka mokslinio pagrindo.

Nominalizmo padariniai literatūroje

Nominalizmas ligi šiai dienai turi labai juntamą, bet labai nelaimingą padarinių religijoje, gamtos moksluose, visuomeninėje srityje ir filosofijoje. Religijoje tai pasireiškia atsietu nuo gyvenimo dvasingumu, paliekant galimybę tik uždaram jausminiam pergyvenimui. Gamtos mokslams nominalizmas turėjo skatinančios įtakos, liečiant apraiškų tyrinėjimą, išvadų darymą ir jų panaudojimą gyvenimo techniskam tobulinimui. Tačiau jos trūkumas buvo tas, kad gamtos mokslininkai buvo atriboti nuo svarstymo klausimų, kokia yra visatos prasmė ir priežastis. Filosofijai nominalizmas turėjo blogiausių pasekmių, nes faktiškai pačią filosofiją sunaikino kaip mokslą. Bet šios visos sritys yra ne mūsų tema.

Mums rūpi, kokie yra nominalizmo padariniai literatūroje. Ir reikia pasakyti, kad jie yra taip pat nelaimingi. Jeigu žmogaus protas yra tik imlus, o ne veikiantis, tuo pačiu jis nėra ir kuriantis. Dėl to iš literatūrinės veiklos nėra ko tikėtis protingos žmogaus kūrybos. Ji yra tik užregistravimas to, ką žmogus pajunta ar ką jis išgyvena.

Ne visai lengvai naujųjų amžių rašytojai su ta pažiūra susigyveno. Kai kurie, tiesa, bandė ją pasisavinti ir kūrybiškai apdoroti. Iš tų jų pastangų kilo eskeipistinė literatūra. Tai toli literatūra, kuri padeda žmogui pabėgti iš gyvenamos tikrovės. Jeigu negalima gyvenimo kurti, reikia iš jo pabėgti. Tų eskeipistinių apraiškų naujaisiais amžiais yra atsiradę visokių. Vieni rašytojai norėjo pabėgti į gamtą, kiti į save. Vieni su tuo pabėgimu susigyveno, kiti dėl to kentėjo. Tie, kurie neišgyveno skaudžiai šio žmogaus susiaurinimo, kūrė lengvą netvarkos literatūrą. Literatūroje pasidarė viskas galima. Kiekviena idėja: sąmonė ar nesąmonė turi lygias teises. Iš čia galbūt yra kilęs pasakymas: literatūrinė netvarka.

Daugiausia galimybių pasiliko rašytojui savo jausmų ir perky-

Nežinomo dailininko viduramžių panorama.

venimų vaizdavime, nedarant iš to jokių išvadų. Tuo keliu individualizmas literatūroje nuėjo iki keistenybių. Tačiau čia pasiliko galimybė rašyti apie tėvynės meilę, jos neanaluojant ir neklausiant, ką ji iš tikro reiškia ir kaip ji derinasi su kitos tautos žmogaus tėvynės meile.

Protin-gumo išsivadėjimas turėjo ir priešingų, ne taip blogų pasekmių. Paprastai, kai nusikreipiamu nuo protin-gumo, išskyla kita žmogaus galia, būtent valia. Ir valios primatas yra pats būdingiausias reiškinys naujaisiais amžiais. Jis išliko filosofijoje, doriniame gyvenime ir literatūroje. Filosofijoje jo pavyzdžiu galime paimti Kantą su jo kategoriniu imperatyvu. Doriniame gyvenime būdingiausias naujųjų amžių reiškinys yra pedagogikos iškilimas. Kai nėra prasmės filosofuoti, galima dar mokyti ir auklėti. 16-18 amžius galime laikyti pedagoginiais amžiais. Šiais laikais išliko didieji pedagogai, kaip Comenius ir Pestalozzi. Susikūrė pedagoginės dvasios vienuolijos, kaip jėzuitai, pijorai, marionai. Neatsilikio nuo to ir literatūra, pvz., Goethės „Fausto“ II dalis, Miltono „Prarastasis rojus“, Tasso „Išvadotoji Jeruzalė“ ir kiti. Greta su tuo, žinoma, kilo ir rašytojų protestai prieš moralizmą.

Savitus nuostolius patyrė religinė poezija. Tiesa, nominalizmas nedraudė tikėti Dievą ir priimti apreiškimą. Jis, laikydamas, kad žmogaus protas yra ne tiek žmogiškas, kiek dieviškas daly-

kas, net tiesiogiai jį jungė su apreiškimu. Tačiau ką nors veikti su apreiškta tiesa religinis poetas negalėjo. Jis taip pat neturėjo galimybės statyti tiltą tarp apreiškimo ir kasdieninės realybės, nes tokios galios žmogaus protas neturi. Tokiu būdu religingam poetui pasiliko atviras kelias jausmiškai išgyventi tikėjimo tiesas. Jis galėjo aprašyti Kristaus kančią, rašyti muzikines pasijas ir giedoti graudžius verksmus. Tačiau kūrybinių išvadų, liečiančių savo gyvenimą, jis negalėjo daryti.

Toliausias išvadas iš nominalizmo yra padaręs vienas religinis anglų poetas — Gerard Manley Hopkins. SJ. Jis kūrė poeziją krikščioniško apreiškimo pagrindu, ir tik juo vienu. Todėl pas jį atsirado vienašališkas žvilgnis ir kai kurių krikščioniškų tiesų pertempimas. Taip Kristus auka ant kryžiaus jo buvo suvokta kaip visos būties pagrindas. Užuoat savokės Kristaus kryžių kaip sukurtos būties taisyms ar gelbėjimą. Hopkins j kankinystę, auką ir mišias žiūrėjo kaip į pasaulio kilmės šaltinį jo jo pavie-timam būti (Harold L. Weatherby, *The Keen Delight: the Christian Poet in the Modern World*. Athens, Ga.: University of Georgia Press, 1975. Pp. 88-89).

Įdomu, kad Hopkins Kristus susijungė su mūsų aukščiausi mi- nėta eskeipistine tendencija literatūroje. Pasak vieno jo kritiko, Hopkins Kristus „yra visų eskeipistų modelis ir gali tuo pačiu metu vibruoti visose frekvencijose. Jis yra galutinė visų metaforų reikšmės garantija“ (cit. iš Weatherby, p. 93). Galbūt tai yra tvirtas tikėjimas, bet bloga filosofija. Kristus gali būti visų metaforų pagrindu tik tada, kai jis įsikūnija realiam pasaulyje. Dėl to teisingai Weatherby prikiša Hopkins eilėraščiams trūkumą meno kūrinio pilnumo (p. 93). Ir taip Hopkins „daro save nepajėgiu veikti sukurtaame pasaulyje“ (p. 95). Weatherby pateikia žiaurą Hopkins aptartį. Jis sako: „Dėl to poetas atsiranda izoliacijoje, kuri yra beveik žodiškai pragaras“ (p. 98). Ši aptartis atliepia ne vieno modernių poetų tragiką.

Baigiant šią nominalistinės filosofijos padarinių apžvalgą verta pastebėti pagrindinės reikšmės tiesą, kad kūrybinė žmogaus galia yra kilusi ne iš Kristaus atpirkimo ir juo labiau ne iš jo kryžiaus kančios, bet iš to, kad Dievas yra sukūręs žmogų šio pasaulio tikrovėje į Save patį panašų, taigi sugebantį kurti reliatyviai naujus dalykus. Susitelkimas vien į atpirkimą, užmirstant žmogaus prigimties sukūrimą, sudaro žmoguje iškrypusių situaciją. Kristus naujos kūrybinės galios žmogui nesuteikė, bet jos turimai kūrybinei galiai suteikė naujos šviešos ir prasmės.

Ryšium su nominalizmo padariniams verta truputį sustoti ir prie marksizmo. Atrodo yra pagrindo sieti marksizmo atsiradimą su tuo žmogaus atkryrimu nuo protin-gumo, kurį įvedė nominalizmas. Iš to sąryšio, atrodo,

yra kilęs labai dažnai marksizme naudojamas žodis alienacija. Šį žodį tačiau išrado ne Marksas, o Hegelis. Jaunas būdamas Hegelis pastebėjo, kad žmogui trūksta kažko savito, kad žmogus yra ne visas; jis yra pasidaręs svetimas sau pačiam. Jis yra pats sau neperžvelgiamas. Jis yra vienybė be esminės prigimties. Jis yra realybė, svetima sau pačiam. Iš čia kilo jo žodis alienacija arba žmogaus susvetimėjimas. Vėliau Hegelis, besietengdamas šį žmogaus nusavinimą nugalėti, nuėjo per toli, sukurdamas savitą ant-žmogio sampratą.

Daug paprasčiau žmogaus susvetimėjimą suprato ir bandė jį nugalėti Marksas. Jis taip pat jaunystėje susitiko su alienacijos sąvoka. Jam susvetimėjimas reikė tai, kad kapitalistinė sistema nusavina žmogaus gamini; kad krikščioniška Dievo samprata užgožia žmogų; ir kad politinė sąranga pavergia žmogų. Prieš šiuos žmogaus nusavinimus Marksas kėlė darbo klasės diktatūrą. Galima įtarti, kad jeigu 14 šimtmečio mąstytojai nebūtų nusavinę nuo žmogaus jo proto galia kurti, nebūtų Vakarų krikščioni-joje atsiradusios sąlygos praktiškai žmogaus nevertinti ir tokiu būdu nebūtų buvusi paruošta dirva marksizmui.

Žeminių sąjūdis

Turint prieš akis nominalizmo padarinius poezijai, aiškėja prasmė ir vertė lietuvių poetų sąjū-džio, kuris vadinamas žeminių vardu. Sąjūdiui atstovauja poezijos antologija *Žemė*, išleista 1951 metais Los Angeles. Jos redaktorium buvo Kazys Bradūnas. Tai, galima sakyti, yra pastanga peržengti prarają, kuri yra atsivėrusi tarp poezinio žodžio ir gyvenamos tikrovės.

Vertingą šio sąjūdio aptarimą yra padaręs dr. Juozas Girnius, parašydamas įvadą antologijai *Žemė*. Įvadas yra pavadintas „Žmogaus prasmės žemėje poezija“. Visi šios antraštės žodžiai yra reikšmingi šiai problemai. Čia kalbama apie žmogų, apie žmogų žemėje. Čia išskyla jo prasmės klausimas ir tos prasmės išreiškimas poezijoje.

Girnius, aptardamas žeminių, sako, kad čia „nebe asmeniškai intymus pasaulis. Nebe savo nuotaukų projekcija į aplinkinę tikrovę. Nebe užsiryšęs asmeniuose sielvartuose bei sopuliuose. Greičiau kaip tik priešingai išėjimas iš savęs į objektyvę tikrovę...“ (p. 26). Kodėl Girnius nepalieka poezijos intymiuose išgyvenimuose, paaiškina šis jo sakiny: „Asmeniniai rūpesčiai tik skiria mus vienus nuo kitų ir kiekvieną uždaro lyg į aklinius mūrus“ (p. 27).

Tiesa ir poezija Girniui nėra viena nuo kitos atsiskyvusios vertybės. Jis rašo: „Tiesa — tai mums atsiekiamas ir mūsų perre-gėta būtis. Atsiekiami tiesą ir ats- skieisti būtį — tai vieno ir to paties dalyko du vardai. Ir užtai: kada sakome, jog poetas savo kūrybine vizija tarai praskiria šėšelinę kasdienybę ir mums atsiekia džia tikrąją būtį, tai iš tiesų pažįstame, jog jis atsiekia džia

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

gizavimą, ir tuo būdu 1944-ais metais įtikino daugiau kaip šimtą rašytojų, kad jiems nėra kito kelio, kaip pasitraukti į Vakarų. Karui pasibaigus, reakcingieji išeiviai — provokatoriai ujo ir į kapus nuvarė Balį Sruogą, iš pasulų nužudė Kazį Jakubėną, į gulagą ištrėmė Miškinį, Borutą, Lukauskaitę-Poškienę ir daugelį kitų. Kiek jaunų, talentingų lietuvių buvo nutildyti ir jau niekad nebepraturtins lietuvių literatūros. Ir visa tai išeivių purvinos veiklos dėka!

Kai kurie tarybiniais cenzoriais ir kultūros komisarais persirengę išeiviai mėgino pabėgti į užsienį, bet juos greitai, kaip žuvis į bučių, sugaudė budrūs pasieniečiai. Juos begaudant, išryškėjo, kad ir kai kurie aršieji pasieniečiai iš tikrųjų buvo nugrimuoti išeiviai, išdėlioję baises minas tarybinio pasienio zonoje. Net ir keli piktai šunys buvo išsifruoti kaip dorų tarybinių šunelių kailiais prisidengę čekaginiai dogai!

Sąmokslu atidengimas rado atgarsį Didžiosios Tėvynės centre. Žaibiškas milicijos ir saugumo reidas Maskvos aerouoste užklupo 32 išeivius provokatorius, jau daugelį metų apsimetancius, kad jie tarybiniai muitininkai. Jie turės atsakyti už savo barbarišką elgesį, šalies prestižo žeminimą! Prieš pora valandų Tasso žinių agentūra paskelbė ypatingą draugo Gorbačiovo pareiškimą.

mums pačią būtis tiesą. Tuo pačiu jis išveda mus iš visų subjektyvių prieblandų ton šviešos tiesos, kuri tarsi suvedgina visas užtvaras ir mus suveda draugėn. Čia ir slypi poezinio žodžio jėgos paslaptis: sulydyti mus tiesos ugnimi“ (*ten pat*). Tai yra labai gili poezinio žodžio aptartis. Vargiai ar galima būtų pilniau aptarti poezinio žodžio santykį su tiesa, kaip apsmeniniu žmogaus pasiekimu ryšium su gyvenama tikrove.

Nėra tikra, ar visiems žeminiams būtų sava šitokia poezijos aptartis. Šalia to kyla klausimas, ar žemiška tikrovė laikytina tik šėšeline. Nors reikia sutikti, kad šiais laikais daugelis žmogaus žodžio tyrinėtojų, išskaitę tiesą iš gyvenamos tikrovės, daug pagarbos tai kasdieninei tikrovei neturi. Taip štai ir Wittgenstein, garsus logikos filosofas, sako, kad žmogus, pažinęs tiesą iš realios tikrovės ir tokiu būdu „perkopes sieną, nustumia šalin kopėčias, kuriomis jis užlipo“ (cit. iš Pierre Hadot, „Reflection on the Limits

Pasmerkęs šį šlykštų lietuvių išeivių provokacinį manevrą, jis pareiškė, jog tai dar vienas įrodymas, kaip Washingtonas sabotuoja detantę ir taiką.

Prieš patias kultūros šaknis nukreiptas išeivių sąmokslas linksniuojamas ir išeivijoje. Kazakevičius cituoja jo radinius patvirtinusį demokratinų pažiūrų istoriką Vinčą Trumpą, kuris trumpai drūtai pareiškė, kad dėl visų lietuviškos knygos sunkumų kaltas *Draugas* ir išeivija: „Tik nebandykime dėl spaudos draudimo kaltinti Lietuvos ar Vilniaus“, pareiškė Trumpa. „Patys užsidėjome apynasrus ir jų nedrįstame nusiimti“.

Atidengus sąmokslą ir sutriuškinus reakcinę emigracijos purvinus kėslus, laukiam nepaprasto kultūrinio mainų sužydėjimo Lietuvoje. Vilniaus knygų parduotuvėse jau tuštinašos kai kurios lentynos, į rūsius keliauja labai lėtai perkami Lenino *Raštų* tomai. Šias lentynas netrukus užpildys išeivių rašytojų ir užsienio autorių knygų, išsiriškius nugarėlės su Henriko Nagio, Iechoko Mero, Antano Gustaičio, Alfonso Nykos-Niliūno, Kazio Bradūno, Česlovo Milošo, Milano Kunderos, Saul Bellow ir kitų autorių pavardėmis. [Lietuvos teatro repertuarus jau žingsniuoją Antano Skėmos, Kosto Ostrausko, Algirdo Landsbergio, Birutės Pūkelevičiūtės ir kitų išeivių pjesės. Reakcijos pralaimėjimas, kultūros laimėjimas — didingas įnašas į tarybinės valdžios 45-mečio minėjimą!]

ajl

of Language“. *Cross Currents*, Winter 1970, p. 50).

Žeminių sąjūdis yra kaip tik pasisakymas prieš tokius dvasingumus, kurie išsizda konkre-tumų dvasingumo šėškaiton. Juk kasdieninė tikrovė pasilieka reali, nepaisant mūsų pažinimo. Iš kitos pusės, asmeninis priėjimas prie mediaginės tikrovės yra tas reikšmingasis veiksnys, kuris tik vienas gali atsiekšti tiesą aplink mus esančioje tikrovėje.

Čia mums tenka sustoti. Iki šiol mes bandėme išryškinti poezijos realumą jos kilmės atžvilgiu. Poezija būtent yra žmogaus dvasios susitikimas su žemiška tikrove ir jos kūrybiškas perdir-bimas. Klausimas, kiek poezijos kūrinyms pats kuria realią tikrovę, yra reikalingas atskiro svarstymo. Ir šis tyrinėjimas jau ves į poezijos vartotoją, arba jos skaitytoją. Nes be jo nėra imanomas tolimesnis poezijos realumo svarstymas. Poezijos skaitytojas yra arba nėra jos šėšjas.

(Tęsinys ateinančių šeštadieni)

14 šimtmečio vokiečių mokyklos nežinomo dailininko paveikslas, vaizduojąs Kristaus kančią Alyvų darželyje.

ŽEMĖ

JUOZAS KĖKŠTAS KAZYS
BRADŪNAS ALFONSAS NYKA
NILIJUS VYTAUTAS MACERNIS
HENRIKAS MAGYS

Detalė iš 1981 m. Poezijos dienų Chicagoje plakato. Poezijos dienos buvo skirtos „Žemės“ antologijos 30 metų sukaktiui paminėti.

Šviesa pro tamsybes: Kulboko Tuly

MARIJA STANKŪS-
SAULAITE

Vladas Kulbokas. *Antanas Tuly*.
Chicago: Veronika ir Vladas Kulbo-
kai, 1984. Vlado Vijeikio spaustu-
vė. 190 psl. Kaina — 4 dol. Gaunama
„Drauge“.

Vlodo Kulboko knyga *Antanas Tuly* lietuviams litera-
tams primena įdomųjį Anta-
ną Tuli. Remdamasis Tulo
leidiniais, rankraščiais, lai-
kais bei anketomis, Kulbokas
sulipdo gyvą, sudėtingą, kūry-
bingą Tuli. Toks Tuly skaity-
toją pasiekia, nes toks jis yra
Kulboko cituojamose
šaltiniuose. Pats Kulboko
įnašas ir yra ta surinktoji
medžiaga, kuri šiaip mažai
kam prieinama. Atrodo, kad
autorius laiko nepagalėjo Tuli
liečiantiems dalykams ieškoti
ir juos perskaityti, bet nebe-
turėjo ar pagailėjo laiko
tvarkingai knygai parašyti.
Tuly prasiveržia pro Kulbo-
ko košmariškai nenuoseklų
planą, nelogiškas pastraipas,
klaidingą skyrybą ir įkyrius
įsiterpimus. Todėl tik nuošir-
dus Tulo (ir Kulboko) draugai
bei tikrieji literatai (ir
recenzantai) pajęgs šią knygą
užbaigti.

Sunkumai prasideda, knygą
atvertus. Turinys be puslapių!
Toliau iš skyrių pavadinimų
tuoj pat paaiškėja, kad bus
bėdų. „Gyvenimas“ sekamas
skyriaus „Tulo draugai“, tada
„Tulo pažiuros, santykiai su
tremtiniais“, tada „Literatū-
ros kelias“, po to tų kelių
analizė „Novelių leidimas“ bei
„A. Tulo palikimo tematika“
(ypačiai keista dalis, įjanti
temas: „Pirmieji bandymai“,
„Meilė, buitės, laisvoji ir okup.
Lietuva“, „Religija ir jos atsto-
vai, dangus“, „Šunes (šunys/
Tulo novelės“, „Kortos,
arklių lenktynės, žuvasimas,
golfas“ ir „Stambiosios apysa-
kos“), po kurių dar „Trumpas
rašytų aptarimas“ ir kažkodėl
pridėti du laiški, po kurių
„Archyvas“. Tuoj matyti ne
vien, kad, puslapių nenu-
rodžius, bus sunku surasti, ko
reikia, bet kad tie patys faktai
kartosis nelogiškai suskirsty-
tų temų dalyse. Greičiausiai,
„draugai“ bus buvę dalis
„gyvenimo“, ir „šunes“ taip
pat.

Taip ir yra. Bent trijose
vietose, pavyzdžiui, suzinome,
kad Tuly mėgo Aistį, bet
buvo juo nepatenkintas: „Tik
kam jis niekina A. Lelio Žody-
ną“ (psl. 126 ir kitur). Skaity-
tojas tuoj įtaria, kad autorius
nesusiorganizavęs, kad jam
trūko medžiagos arba,
blogiausia, kad čia labai svar-
bus dalykas.

Knyga klaidi ir chronolo-
gija. Dalyje „Tuli šeima“
aprašomas, be kitų, ir tėvas,
kurio trumpa biografija
baigiasi šiuo paragrafu:

Tėvas, pritrūkęs pinigų, po kele-
rių metų vėl išvažiavo Amerikon,
žadėdamas grįžti po 4 metų. Bet
1914 m. jis susirgo greitai
„greitai“ — tipografija? džio-
va, mėnesį tepasigęs, mirė.
Palaidotas Batavijos, Ill. (trūksta
kablelių/ miestelyje, apie 40 mylių
nuo Čikagos (Tulo archyve yra jo
paminklo nuotrauka).

Tai 14 puslapyje. Už trijų
puslapių, skyrelio „Paauglys
Amerikos fabrike“ pirmoji
pastraipa mums atveria, kad
ir mūsų Tuly Amerikoje:

15 metų bernaitis 1913 m.
birželio mėn. atvyko į Ameriką, į
Batavijos miestelį, 40 mylių nuo
Čikagos. (psl. 17)

Kaip jis Amerikoje atsirado?
Ar su tėvu atvyko? Tolimesnė
pastraipa prasideda sakiniu
„Amerika tada buvo kitokia
negu dabar“, tai čia nieko
nesužinosim. Bet, dar vieną
pastraipą peršokus, priei-
name prasidedančią sakiniu

Antanas Tuly

P. Kiaulėno piešinys

„Rusų mokyklą baigęs ir
privatiškai lietuviškai pasimo-
kęs ateivis berniokas buvo
visa galva pranašesnis ir
rašydavo kitiems laiškus“. Tai
svarbu, nes prieš šią pastraip-
ą sužinojom, kad Tuly ir dar
penki vienam kambary miego-
jo ir kad šeiminiškė „Turbūt,
nemokėjo skaityti“. Toliau čia
skaitome: „Bet tėvas su
sūnum neilgai čia gyveno —
kitur gavo miegamąjį tik
dvim“. Tai, reiškia, sūnus į
Ameriką atvyko su tėvu. Šito-
kiu būdu skaitytojas per visą
knygą vargsta, bandydamas
duomenis suderinti.

Knygai ne vien plano
trūksta. Kaip skyriai sudurti,
taip ir sakiniai sudėti paragra-
fuose. Iš pat pradžių, pirma-
jame teksto puslapyje, prade-
dama klaidžioti. Skyrius
pavadintas „Tuly tarp kitų
Amerikos lietuvių rašytojų“.
Antroji pastraipa itin sunki —
parašyta ir pilnais sakiniiais,
ir nesklaidžiais fragmentais,
nuklystama nuo temos
nepateisinamu apibendrinimu
(„Poezija rodo gyvenimo
išmintį ir širdies patyrimą“),
privedama prie sakinio be
veiksniio. Bet nemaloniausias
tai lengvas, arogantiškas
sprendimas apie Kl. Jurgelionį:
„Deja, dėl nepastovumo ir
ištermės stokos talento pilnai
neatskleidė“. Ar taip jau
paprasčia? Kas turi teisę
spręsti? Kodėl tai teigiama
(vėliau paaiškės)?

Šitaip skaitytojas graibsto-
si per daugelį vietų. Pastraipų
sakiniai nesurišti, nelogiškai

sudėti, sunkiai suprantami.
Štai vienas pavyzdys, knygai
įpusėjus:

Iš skaitytų autorių gal bus kiek
paveikęs Maupassant'as (erotika,
materialistinis požiūris į žmogų,
objektyvus tikrovės vaizdavimas,
pesimizmas; beje, abiejų autorių
eilėraščių bei dramos neturi
vertės). (psl. 118)

Visa pastraipa — vienas
nepilnos eilutės sakynys ir
trijų eilučių įtarpis. To
neužtenka, tačiau. Ar tik
Mopasananas rašė tomis tem-
omis tuo stiliumi, ta nuotaika?
Ar jis tik taip rašė? Ir, jei tik
„gal“ paveikė, kam iš viso
spėlioti? Geriau būtų atsar-
giai interpretuoti faktus. Kaip
čia pakliuvo — ir kas sprendžia
— paskutinis teigimas? Gal
tai rišasi su skyrelio „yrikos
(spaustuvės klaida, „Lyri-
kos“ ir dramos bandymai“)
sakiniiais apie Tuli: „Gerai,
kad anksti metė eilėlavę“ (psl.
164) ir „Gerai šikart be
kablelių/ kad anksti metė
eilėlavę ir pjeses rašęs, pasilik-
damas prie novelės“ (psl. 165),
kuo ir baigiama ta dalis.

Kaip matome, jau ir taip
klaidų teksta apsunkina
korektūros ir spaustuvės
klaidos — ir dvigubos kabutės
citatomis žymėti, kur pasidaro
nebeaišku, kas ką sakė. Skyry-
bos ženklai taip pat nepati-
kimi: kartais jų per daug, o
kartais per mažai. Trūksta
kablelių su šalutiniais saki-
niais, su dalyvinėmis,
pusdalyvinėmis ir padaly-
vinėmis žodžių grupėmis. Be

kablelių dar sunkiau susi-
gaudyti.

Labiau už šiuos trūkumus
skaitytoją erzina autorius
pasisakymai skliausteliuose.
Skliaustelių būtų reikėję Tulo
kalbai pataisyti, bet ten jų
nėra. Jais autorius, tačiau,
įsiterpia, išspręsdamas
neišvystytų pastraipų proble-
mas. Vietoj įžvalgaus
pastraipos vieneto turime
tiesioginį tekstą ir pridurtus
autorius mintijimus. Auto-
rius šias įžvalgas įveda nenuo-
sekliai. Jos atsiranda, kur
kažkodėl tai reikalinga ar kur
autorius nesutinka su Tulo
nuomone ar ją paaiškina.
Vienas iš daugybės pavyzdžių
būtų skyrelyje „Apie rašyto-
jus“, kur kalbama apie Braz-
džionį, kurio Tuly nemėgo
„kaip poeto ir kaip asmens“.
Nors įtarpis nepasirašytas
autorius inicialiais, turbūt jis
jam priklauso. Autoriui ne tiek
nesmagu, kad Tuly visiški
nurašė Brazdžionį, kiek tai,
kad nepagerbė avizos:

„Pašiepia Brazdžionio rimo ir rit-
mo ieškojimą. Esą jis (be kable-
lių/ ieškodamas rimo „tėviškė
mana“, rašo: „vėl žydės prie kelio
aviza“, [kažko trūksta? „Kuris iš
mūsų yra susijaudinęs dėl žydin-
cios avizos?“ (Tuliui nepavyksta
čia pajusti švelniai išreiktą tėviš-
kės laukų pasiilgimą. Dažnas
tremtinys susijaudindavo (trūks-
ta kablelių/ net ilgėle pamatęs
ant Dunojaus kranto, kablelio
nereikį/ ar piene Švabijos pievo-
se, — kad tokios kaip Lietu-
voje!...) (psl. 126)

Būtų galėjęs Brazdžionis su
„mana“ surimuoti „aimana“,
ir tuo būtime išvengė šio
keisto autorius išsiveržimo.
Bet ne visi ginami. Keturi-
ais poetais be komentarų
atsikratoma viena pastraipa
sekančiame puslapyje:

Nagio, Nykos-Niliūno, Škemos,
Bradūno neatsimenas nė vienos
eilutės. Jam atrodo, kad jie
nehetuviškai rašo (1.a.1963.1.21).
(psl. 127).

Kodėl čia nepaaiškina,
pavyzdžiui, reikšmė žodžio
„nelietuviškai“ ir atminimu-
no kriterijus? To reikėtų. Bet
šiuo atveju praeinama tyliai.

Si knyga, tad, ne vien apie
Tuli, ji atskleidžia ir Vladą
Kulboką — kaip jam atrodo, kas
jam patinka, kaip jis vertina.
Kartais tai aišku iš užuominos,
dažniausiai skliausteliuose,
kartais kitu būdu, — pavyz-
džiui, žodžiu kaip „novelė“
(psl. 169) ar „novelė“ (psl.
182). Kartais gan aiškiai
nukirsta: „Per vėlai gimęs“,
„Paskutinis žygis“, „Sudauly-
tas laikrodžio ir kalendorius“ ir
pan. (trūksta veiksniario skyry-
bos ženklų/ novelės pilnos
įkyraus sekso (psl. 169); „Sekso
per akis, bet apysaka vertin-
ga“, apsprendžiama „Magdale-
na“ (psl. 178).

Dar nemaloniau, kad pačios
knygos prielaida netiksli. Daug
kartų kartojama, kad Tuly
galėjo būti geresnis rašytojas,
jei būtų kitaip laiką leidęs.
Čia prisimintinas Kulboko,
jau cituotas, pasisakymas
Jurgelionio atžvilgiu. Gale
pirmojo skyrelio „Tuly tarp
kitų Amerikos lietuvių rašy-
tojų“ prieinama prie Tulo:

Visus šiuos prozininkus toli
pralenkia Antanas Tuly — dides-
nio talento, susipažinęs su
beletristo darbu universitete.
Didesnis jo gyvenimo pažinimas,
psichologinis veikėjų apibūdi-
mas, geresnis stilis. Anų rašuo-
se daugiausia garbinga tautos
praėjus, tėvynės meilė, ilgi gam-
tos aprašinėjimai, kyšanti
mokomoji mintis. Tulo — eroti-
ka, realios, net brutaliios gyveni-
mo pusės. Gaila, kaip ir Kl.
Jurgelionis, neatsidėjo kaip
reikiant rašytojo darbui, pralei-
damas daug laiko žuvasimui,
golfui, kortoms ir t.t. (psl. 10).

Šioje pastraipoje daug
netikslumų: kad „gyvenimo

Algimanto Kežio nuotrauka iš albumo „Lithuania through the Wall“ (Chicago: Loyola University Press, 1985).

Kazys Bradūnas

Vasaros prisiminimai

KELIONĖ Į ALVITA

Pagaliau susiklostė
Uždangalas ir pasostė.
Žalias dobilų plekas.
Vasaros vėjai plakas.

Važiuojam į šventą Oną
Pro nokstančių ruginę duoną.

GIEDRA IR PERKŪNJA

Basi baltieji debesys
Be garso vaikšto mėlynėje...

Tik vienas jų
Piktas, net juodas,
Apsiauvė žemaitiškom klumpėm
Ir duoda padais
Į didelio dangaus grindis.

EINE KLEINE NACHTMUSIK

Į Paukščių Tako juosta
Irašyk savo tylą
Ir kasėtį idėki
Mano širdin.

MEDIS PEIZAŽE

Gimė medis ir stovi vietoje,
Susitaukęs su likimu,
Niekad šakom nepasiektoje
Tolybėje tolumų.

Žmogaus čia nebūtina —
Medžiui visko gana.
Tik medelį gilai nuliūdina
Nelaimingo daina.

EISIU TĖVONIŲN

Mano tėvas
Atsigulė laukuos,
Išsitisė nuo Rutkiškių iki Versnupių —
Kojos prie Suopkalnio paprūsėje,
Burna ištroškus Širvintoj.

O aš dabar
(Po to kai numiriau)
Imsiu molio asotį,
Išplausiu ežeru
Ir eisiu pieno tėvoniųn,
Eisiu tėvoniųn.

pažinimas“ rišasi su kūryba,
kad Tuly to pažinimo
daugiau už kitus turėjo, kad
rašyti apie praeitį ar gamtą
blogiau, negu rašyti apie eroti-
ką ir realius, net brutaliios
įvykius, kurių, tačiau, Kulbo-
kas nemėgsta, ir panašiai. Bet
Tuliui kenksmingiausia
prielaida, kad literatūroje jis
nepasiekė ko geresnio, nes ne
taip, kaip reikėjo, gyveno —
nors, matome pastraipoje, tas
pats gyvenimas padarė jo
kūrybą geresnę už kitų. Kulbo-
kas tai dažnai kartoją, remda-
masis, atrodo, Tulo dienoraš-
čiu, kuriame parašyta: „Jau
seniai bedariau pasižymė-
jimus iš svarbesnių savo
žingsnių. O per tą laiką praūžė
daug visokių valandų: —

meilės prietikių — meilės
valandų ir lieknų ilgisio
valandų. Kazin dėl ko aš taip
apsileidau, ir rodos, jau nieko
nepapaisau“. (1929.III.1)“ (psl.
29). Tokių pasisakymų yra
daugiau (kokios gražios „liek-
nos ilgisio valandos“!), bet
kas gali remtis žmogaus
samprotavimu sau parašytoje
knygėlėje, dienoraštyje? Ir
kaip tai rišasi su išorine tikro-
ve? Ir kas gali įrodyti, kad
žuvasimas, golfas, kortos ar
meilė kūrybai kenkia? Jeigu
taip ir būtų, kodėl parodoma
tik viena rašytojo pusė,
savikritikos nurodoma, o ne
kita, išreikšta, pavyzdžiui,
laiskė Petruį Kiaulėnui, kuria-
me Tuly kalba, tarp kitko,
apie savo finansinę padėtį

Floridoje. Kadangi šiuo metu
sunkiau, „Gal man reikės vėl
grįžti vaistinėn ir vėl gyventi
supančiuotam. Blogai, Miels
Petrai. Tas mano rašymas
mane apgavo. Jei aš būčiau
seniau galvojęs apie pralo-
bimą, ne raštus, šiandien
būčiau nusipirkęs tą aukš-
čiausiąjį dangoraižį New
Yorke. Bet ir tai gali būti tik
svajonė...“ (psl. 185). Koks
nors sprendimas rašyti buvo,
ir jis pakeitė Tulo gyvenimą.
Kodėl apie tai nerašoma?

Vlodo Kulboko knygos *Anta-
nas Tuly* paslaptis, magika
yra tai, kad chaotiškame
ražginy vis dėlto išryškėja
Tuly, vertas dėmesio, Lietu-
voje pagerbtas rašytojas,
tiltas tarp dviejų emigracijos
bangų, asmuo, kurio ištikimybė
Lietuvai ir gyvenimo meilė
nuostabūs. Šioj knygoj Anta-
nas Tuly pajėgia vėl sužibti.

LRD 1984 m. premija

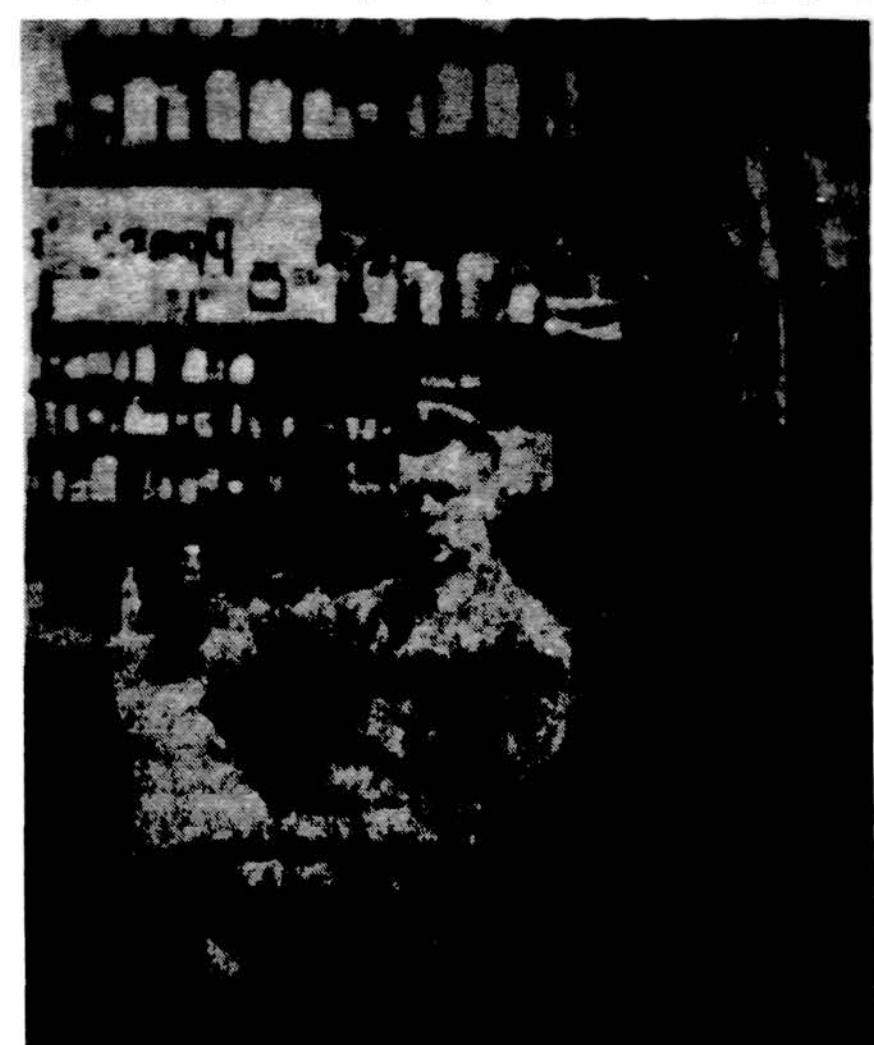
Albinui Baranauskui

Lietuvių rašytojų draugijos
1984 metų grožinės literatūros
vertinimo komisija: pirminin-
kas kun. dr. Leonardas Andri-
ekus, sekretorius Paulius
Jurkus ir nariai Nelė
Mazalaitė, Algirdas
Landsbergis bei Vytautas
Volertas posėdžiavo Kultūros
židinyje, Brooklyne, 1985 m.
rugsėjo mėn. 2 d. Balsų daugu-
ma komisija 1984 metų LRD
premią paskyrė rašytojui
Albinui Baranauskui už jo
romaną *Piliakalnio šešėly*
(Chicago: Lietuviškos knygos
klubas, 1984).

Premija bus įteikta per LRD
literatūros vakarą, kuris įvyks
Penktojo Mokslo ir kūrybos
simpoziumo metu šių metų
Padėkos dienos savaitgalį
Chicagoje. LRD 2,000 dol.
premijos mecenatas yra Lietu-
vių Fondas.

Antanas Tuly su žmona Faustina.

Antanas Tuly savo vaistinėje.

